

Малишко Андрій Самійлович

Життя та творчість

АНДРІЙ МАЛИШКО

(1912—1970)

Андрій Самійлович Малишко народився 14 листопада 1912 р. в м. Обухів Київської області в багатодітній сім'ї сільського шевця. У 1930 р. юнак надрукував перші вірші в журналах "Молодий більшовик" та "Глобус". Закінчивши у 1932р. Київський інститут народної освіти, працював учителем в Овручі. Відслуживши рік у армії, переїхав до Харкова й працював журналістом.

Протягом 1935—1940 рр. А. Малишко видав збірки: "Батьківщина" (1936), "Лірика", "З книги життя" (1938), "Народження синів" (1939), "Листи червоноармійця Опанаса Байди", "Березень", "Зоревідні", "Жайворонки" (усі — 1940). У цей же період написав поеми "Трипілля" (надруковано лише уривки), "Ярина", "Кармалюк", "Дума про козака Данила". У 1941 — 1944 рр. поет служив військовим кореспондентом у газетах "Красная Армия", "За Радянську Україну", "За честь Батьківщини", де виступав і як поет, і як публіцист; видав сім збірок поезій: "До бою вставайте!" (1941), "Україно моя!" (1942, виходила двічі), "Понад пожари" (1942), "Слово о полку" (1943), "Битва" (1943), "Полонянка" (1944), "Ярославна" (1946). Героїко-трагічний пафос циклу з п'яти віршів "Україно моя!", написаного 1941 р., передавав щирий особистий біль за рідну землю, віру в її визволення. "Україно моя!" — одне з найяскравіших поетичних явищ років війни. У 1944—1947 рр. Малишко працював відповідальним редактором журналу "Дніпро".

За поему "Прометей" отримав у 1947р. Сталінську премію. У 1950р. з'явилась збірка "За синім морем", написана після відвідин поетом Канади та США разом з групою діячів культури. Наступного року він отримав за неї Сталінську премію.

Новий і чи не найбільш продуктивний етап у творчості поета починається із середини 50-х рр. У збірці "Що записано мною" (1956) містяться тексти відомих пісень: "Знову цвітуть каштани", "Пісня про Київ", "Як на дальнім небосхилі"; у збірці

"Серце моєї матері" (1959) — "Пісня про рушник", "Ми підем, де трави похилі"; у збірці "Полудень віку" (1960) — "Вчителька" тощо. У їх озвученні поету допомагали такі музичні корифеї, як брати Майбороди, Л. Ревуцький, П. Козицький, М. Вериківський, А. Штогаренко, С Козак, О. Білаш.

Протягом 1961 —1970 рр. вийшли збірки "Листи на світанні" (1961), "Прозорість" (1962), "Дорога під яворами" (1964), "Рута" (1966), "Синій літопис" (1968), "Серпень душі моєї" (1970).

17 лютого 1970 р. А. Малишко помер.

За своє життя поет видав близько сорока збірок. Не всі вони мають однакову художню вартість. Але найголовніше те, що в українську літературу він увійшов як поет-пісняр, бо пісні на його вірші вже давно сприймаються як народні.

А. Малишко згадував, що пісню любив із самого дитинства, ніколи з нею не розлучався, саме вона надихала його на створення поезій, які він часто писав, уже вчуваючи чарівну мелодію. Можливо, цій любові до пісні він має завдячувати, в першу чергу, своїй сім'ї, зокрема матері, яка знала багато українських народних пісень із задоволенням співала їх дітям. Ці перші дитячі враження та захоплення супроводжували поета протягом усього творчого життя, саме народна творчість стала тим джерелом, з якого він черпав натхнення.

А. Малишко співпрацював з багатьма композиторами, але особливо плідно, починаючи з 1949 року (від першої пісні "Колгоспний вальс" і до останньої — "Стежина") — з композитором Платоном Іларіоновичем Майбородою, створивши понад 30 пісень. Ось деякі з них: "Київський вальс", "Ми підем, де трави похилі...", "Ти, моя вірна любов", "Стежина", "Вчителько моя", "Пісня про рушник", "Гаї шумлять біля потоку", "Журавлі", "Білі каштани", "Колискова", "Пролягла доріженька". Тобто, це саме ті твори, які найбільше полюбилися слухачам. Хоча на музику покладено понад 100 віршів поета, причому переважна більшість на надруковані твори. Та, як згадували друзі поета, досить часто сам Малишко складав слова до написаної музики і робив це завжди легко й високопое-тично. Будучи натурою музикальною, він, як мало хто з поетів, розумів і відчував слово в музиці, швидко схоплював структуру майбутньої пісні — її музичну форму. Андрій Самійлович іноді сам складав мелодії до своїх віршів. На важких і довгих фронтових дорогах друзі поета під його акомпанемент, а він добре грав на баяні, співали ті задушевні пісні. Одна з таких пісень-гг-: "Хусточка червона", в гармонізації З. Остапенка, облетіла всі

фрОНТИ. —... ; ; ; >I

Уся пісенна спадщина поета є надзвичайно багатогранною. Їй притаманний глибокий ліризм в оспівуванні найсвітлішого почуття — кохання, живої краси рідного краю, його природи, філософські узагальнення та глибокі роздуми над людською долею. Поезія "Чому сказати й сам не знаю...", яка більше відома під назвою "Стежина", була створена за вісім днів до смерті поета. У цьому творі Малишко вдається до використання народнопісенного образу стежки як символу життя людини. У кожного своя стежка, кожний вибирає сам, якою вона буде іде проляже. Але митець не закликає бездумно кидатися в далекі світи в погоні за примарним щастям, щоб потім каятися, шкодувати, марити в снах і наяву за батьківським порогом і стежиною, що веде на батьківщину:

. Кудись пішла, не повертає, Хоч біля серця стеле цвіт, Ота стежина в нашім краю
Одним одна біля воріт. Дощами мита — перемита, Дохцами знесена у даль, Між
круглих соняхів із літа Мій ревний біль і ревний жаль.

Близькою за духом до попередньої є пісня "Вогник" — ліричний спогад про рідну хату, світло у її вікні, тополину під вікнами, батька й матір. Символічним є і образ вогника — уособлення родинного вогнища, ідо виступає орієнтиром у людському житті, який завжди захистить і освітлить дорогу, навіть у суцільній "темряві життя".

Починаючи зі збірки "Батьківщина" майже а кожній А. Малишко звертався до

образу матері — родоначальний} життя на землі Зрозуміло, що це ні в якому разі не може вважатися обмеженістю тематики його творчості. До того ж навряд можна згадати поета, який би уникнув цього образу в своїй творчості. Така велика кількість творів про матір, навпаки, є ознакою великої майстерності автора, який кожного разу знаходить нові грані цього багатогранного образу. Свій вірш "Материнська" А. Малишко присвятив рідній неньці;

Бувало мати, ївга Базилиха —
До неї й досі спогадом лечу, —
В зимовий вечір заспіває стиха
і доведе малого до плачу.
Сама розкриє душу материнську,
І щирі пісню перелле сама,
іперемріє, погойда колиску.
І до вервечок рикц підійма. .

Любов до рідної неньки була воістину найголовнішим джерелом творчості поета; вона щоразу повертала йому натхнення і нагадувала, в ім'я чого він працює, вона була і сенсом його схвилюваності, і суттю його мислення. Розмова з матір'ю, не вголос, але всюди, де випадають поетові хвилини творчої самоти,— одна з форм життя Малишкової душі. Окрім прямого значення, образ матері може виступати в його творах у ролі символу рідної землі чи Батьківщини в цілому. Та апофеозом поезій про матір є вірш А. Малишка "Рідна мати моя" ("Пісня про рушник"), яка, окрилена чарівними мелодіями П. Майбороди, набула великої популярності, стала народною піснею. І хоча пісня перекладена тридцятьма п'ятьма мовами світу, найкраще вона звучить саме українською, бо її образність тримається на вишитому рушникові, нашому оберегові, з яким в українців пов'язано все — від народження до останнього шляху: на рушникові подавали найдорожчому гостеві хліб-сіль, ним перев'язували руки молодих під час вінчання, рушниками покривали найдорожче для українця-християнина — ікони, рушники використовувались і в процесі обряду поховання людини, і, зрештою, вирушаючи в дорогу, людина неодмінно мала з собою рушник, який був не просто шматком тканини, що прикривав, наприклад, хліб, а справжнім оберегом, талісманом, що, на думку наших предків і оберігав, і захищав, і приносив щастя. До того ж, прямокутна форма рушника сама символізувала дорогу, зокрема життєву дорогу людини. А вишиті, здебільшого червоними і чорними нитками, візерунки означали переплетені в людському житті радісні й сумні моменти: "і дитинство, й розлука, і вірна любов". (Андрій Сзмйлович вірив у те, що в буремні роки війни він вижив після важкого поранення тільки завдяки вишитому рушникові, з яким мати провела його на фронт). "Пісня про рушник" сприймається як монолог сина, який знаходить кайніжніші слова, щоб подякувати любій матусі за її турботу, вірну любов і ласку.

Пісня "Ми підем, де трави похилі..." хвилює, захоплює задушевністю, красою і щирістю висловлення простих, але глибоких людських почуттів. Це справжній ліричний гімн молодості, кохання. Коли слухаєш цю пісню, в уяві постає мерехтливе,

повите голубим присмерком Задніпров'я, з весняними квітами, зі співом пташок, з тихим шелестом верб під подихом вітерця. А для нас усіх у пристрасному мареві лине п'янка, як запах свіжоскошеної трави, золота юність зі словами ніжними ї милими, з думами спраглими, тремтливими, з пестливим усміхом і щастям сумовитим.

Перед війною А. Малишко надрукував поеми "Ярина", "Кар-малюк", "Дума про козака Данила". Всі вони були присвячені минулому українського народу. Спробою розгорнути панораму

характерів, розкрити витоки патріотичних почуттів, цільність і висоту морально-етичних критеріїв був цикл повоєнних поем: "Сини", "Любов", "Прометей", "Жива легенда", "Марія", "Це було на світанку". І хоча поет, зважаючи на тогочасну політичну ситуацію, не завжди міг відкрито виявити свої погляди на минуле України, він постійно звертався до історичної тематики. Так, у вірші "Приходять предки, добрі і нехитрі" поет натякає на трагічне минуле українського народу:

Приходять предки, добрі і нехитрі, У бородах, простелених на вітрі, . Не руки — а погнуті чорні віти, Не очі — а прозористі орбіти. І кайдани подзвонюють з плугами, Зерно, і кров, і ночі із снігами.

Водночас вустами предків Малишко звертається до своїх сучасників і нащадків з болючим запитанням, чи зуміли вони зберегти національну самосвідомість, чи не втратили вони те, заради чого гинули їхні діди та прадіди:

— Чи ти не став розщепленим, як атом, Недовірком, схизматом чи прелатом. Ярижкою нікчемним, псом на влові? Дитино наша, ягодо з любові!

(схизмат — розкольник, прелат — найвищий титул у католицькій церкві). Дуже прикро, що навіть зараз, на початку ХХІ ст., ці питання зберігають свою емоційно-тривожну напруженість: чи зуміємо ми бути гідними своїх предків, чи буде їм за що нас поважати, нами пишатись. Проте фінальний акорд вірша А. Малишка звучить доволі оптимістично:

Дарують ласку, повну болю й змоги, Щоб у очах уздріть нові прологи.

Тобто є шанс, є надія, що історія України не стала епілогом, фінальною згадкою про загиблу державу. Приблизно таке ж оптимістичне звучання і таку ж тематику має і вірш "Кобзарик", де йдеться про старого сліпого кобзаря, який співає пісні про героїв козаків — Гонту, Залізняка. Дід змальований старим, сліпим, немічним, але при цьому він не втратив внутрішньої сили: "В діда руки, наче гнуті луки, непідкорені" і справу його важко Оцінити, адже своїми піснями він "народжує" нових гонт і залізників, а значить, героїчні надбання предків зможуть зберегти й збільшити їх нащадки:

Буде день, буде суть, А не голосіння, Тії очі проростуть, Як насіння.

Андрій Самійлович Малишко полишив нам не тільки пісенну й поетичну спадщину, він також є автором значної кількості публіцистичних та літературно-критичних творів. Досить плідною була і його перекладацька діяльність.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

"Пісня про рушник", "Чому, сказати, й сам не знаю..." ("Стежина"), "Вогник", "Приходять предки", "Роздум", "Кобзарик", "Про майстра", "Вершник", "Київський

вальс", "Ми підемо, де трави похилі...", "Ти, моя вірна любов", "Вчителько моя", "Гаї шумлять біля потоку", "Журавлі", "Білі каштани", "Колискова", "Пролягла доріженька".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрій Малишко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: В 4 кн. — К., 2003. — Кн. 3.
2. Ткаченко А. Андрій Малишко // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн./ За ред. В.Г. Дончика. — К., 1998. — Кн. 2.
3. Барабаш С. Чарівні джерела поезії: естетичні функції фольклоризму в поезиї Андрія Малишка. — К., 1990.
4. Мерчанська Є. Пісенна творчість А. С. Малишка. Урок української літератури в 11 класі // Українська мова і література в школі.— 2003. — № 8.
5. Дем'янівська Л. Андрій Малишко: Життя і творчість. — К., 1985.
6. Костенко А. Андрій Малишко: Біографічна повість. — К., 1987.
7. Неділько В. Андрій Малишко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: В 4 кн. — К., 1994. — Кн. 2.